
STEEN- GOED

Kolfbaan "De Drie Dorstige Harten"

NR.5 NOVEMBER 1989 _____

verschijnt 4 keer per jaar

"STEEN-GOED" is een uitgave van

STICHTING HET UTRECHTS MONUMENTENFONDS
Dorstige Hartsteeg 21
3512 NV Utrecht

tel: 030 - 31 17 61
postrekening 427215

Het Utrechts Monumentenfonds is een beherende en restaurerende instelling van monumentale woonhuizen in Utrecht.

Voor minimaal f10,- per jaar of f250,- ineens is men begunstiger van de stichting. Men ontvangt dan het Jaarverslag, "STEEN-GOED", de Nieuwsbrieven en uitnodigingen voor vergaderingen en excursies.

K o l f b a a n

"D e D r i e D o r s t i g e H a r t e n"

In de Dorstige Hartsteeg, tegenover het kantoor van het Utrechts Monumentenfonds, zien we achter een blinde muur een gebouw dat er ogenschijnlijk uitziet als een oude schuur, maar dat in werkelijkheid de kolfbaan is die eens behoorde bij de herberg "De Drie Dorstige Harten", waaraan de steeg zijn naam ontleent. Deze herberg wordt reeds genoemd in het register van herbergiers van 1635. Daarin vinden we op 10 september de inschrijving van: "Evert Harmanss. herbergier in de Henrick de Royensteech, waar de Drie Dorstige Harten uythangen".⁽¹⁾

De plaats waar deze herberg gelegen heeft kunnen we aan de hand van het kadastrale minuutplan van 1832 lokaliseren. Uit de bijbehorende legger komen we te weten dat er op het perceel B 786 een huis stond met erf en kolfbaan, waarvan de eigenaar kastelein Johannes Mattheus Kerf was.

In 1903 werd de herberg, toen als pakhuis in gebruik, afgebroken omdat de Doopsgezinde gemeente op die plaats woningen wilde bouwen.⁽²⁾ De fundamenten van de bestaande muren werden hergebruikt en de kelder werd met puin volgestort tot op 70 cm. onder het maaiveld. De herberg heeft dus gestaan waar nu de huidige huizen Dorstige Hartsteeg 8, 10 en 12 gelegen zijn. Het vierde huis dat de Doopsgezinde gemeente bouwde (nr. 14), kwam pal naast ten oosten van de drie andere te staan op het erf van de voormalige herberg. De kolfbaan, die ook als opslag- en werkruimte diende, werd in 1903 niet afgebroken. Door zijn veranderde functie bleef de betekenis ervan lang door velen onopgemerkt.

Dorstige Hartsteeg 16 is pas veel later ontstaan. In 1938 werd een aldaar staand schuurtje verbouwd tot een werkplaats met bovenverdieping. Nog weer later kreeg het zijn bestemming als

woonhuis. Van der Monde had geen gelijk toen hij in 1844 schreef dat de kolfbaan na 1840 afgebroken was.⁽³⁾ Het gebouw staat er nog steeds, maar er wordt niet meer in gekolfd.

Het kolfspel ontwikkelde zich in de periode tussen 1700 en 1730 en was in de 18e en het begin van de 19e eeuw zeer populair.

De kolfbanen werden altijd bij herbergen aangelegd. De stad Utrecht bezat er in 1792 ééne-ntwintig.⁽⁴⁾ Eén baan in Utrecht is nog in bedrijf: die van het Sint-Eloyen Gasthuis in de Boterstraat, oorspronkelijk aangelegd in 1730 bij herberg "De Hollandsche Tuyn".⁽⁵⁾

Voor het spel is een betrekkelijk korte baan nodig. Die van herberg "De Drie Dorstige Harten" is 21 meter lang en 5,6 meter breed. De uitkragende overkapping, gedekt met rode oudhollandse pannen, wordt gedragen door zeven eiken gebinten op gemetselde neuten en verstevigd door korbe-
len.

In z'n meest eenvoudige vorm zal het een open baan geweest zijn met een lemen vloer en rabatdelen aan de zijkanten. Nadat de overkapping aangebracht was, bleef de ruimte onder de kap open. Dankzij de overkraging stonden de spelers toch droog. In later tijd zijn tussen de gebintstijlen borstweringen gemetseld met daarboven ramen. Deze scharnierden niet aan gehengen, maar waren vastgezet met wervels, waardoor ze uitneembaar waren. Nog weer later, toen de baan een andere bestemming kreeg, is de ruimte door muren verdeeld en zijn er vloeren op de gebinten aangebracht.

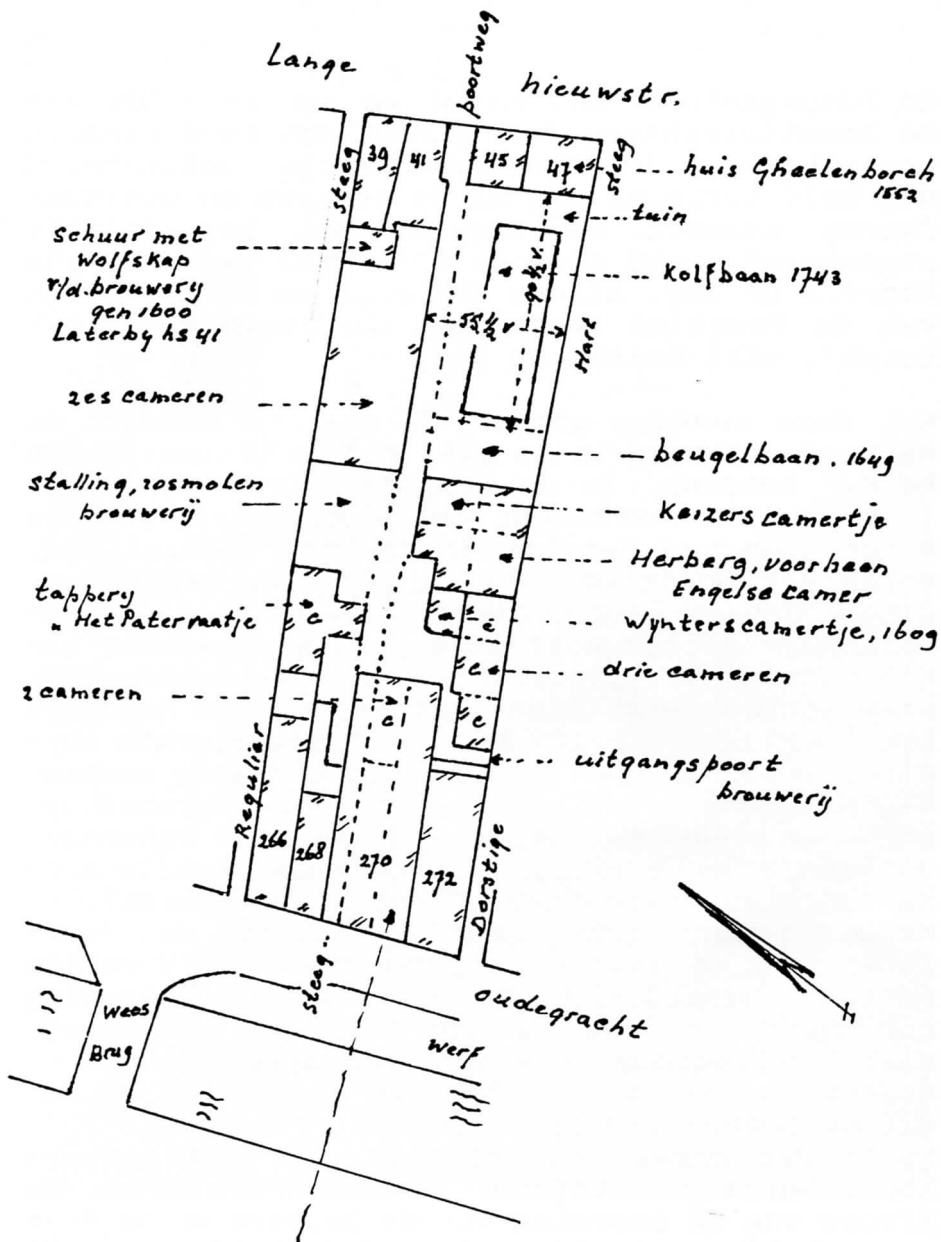
Het speelveld van de kolfbaan bestaat uit zes velden. Zowel op het begin- als op het eindveld staat een schuingeplaatste paal. De speler moet de bal eerst tegen de paal aan de andere zijde slaan, vervolgens om de eerste paal en tenslotte naar een achterste vak dat verdeeld is in zes vakken die corresponderen met te behalen punten.

Dat de zware kolf sport tussen 1830 en 1840 vrijwel verdween, heeft vermoedelijk te maken met het in zwang komen van het biljartspel, maar ook nu wordt de sport nog wel beoefend, voornamelijk in Noord-Holland. De kolfbond telt een kleine duizend leden, verdeeld over ruim dertig verenigingen.

De geschiedenis van de herberg met zijn kolfbaan is nauw verweven met die van de brouwerij "De (Witte) Leeuw" die gelegen was aan de Oudegracht, op de plaats waar in 1772/73 de Doopsgezinde Kerk werd gebouwd.⁽⁶⁾ De herberg is ontstaan door samenvoeging van, vermoedelijk, vier cameran die twee aan twee stonden aan de Dorstige Hartsteeg en een "klein steechgen" dat van de Oudegracht naar de Lange Nieuwstraat liep.⁽⁷⁾ Aan de Oudegrachtzijde werd dit steegje omstreeks 1580 bebouwd toen Henrick de Roy, na de dood van zijn vader Herman de Roy, een nieuw huis met brouwerij "timmerde". Dit huis ontstond uit samenvoeging van een al bestaand huis⁽⁸⁾ en twee cameran (loods). Deze cameran waren aan het steegje gelegen achter een noordelijk buurhuis dat in 1536 vermeld wordt als "De Tuymelaar".⁽⁹⁾ De beide outeygens, de ene op het oude huis en de andere op de twee cameran gevestigd, gingen over op het "grote huis met de brouwerij", zoals de nieuwbouw na 1583 wordt aangeduid.⁽¹⁰⁾

De bebouwing van de steeg werd mogelijk omdat in 1574 Jannegen, Cornelis Gerritss. weduwe van Benthum afstand deed van het recht van gebruik van trap, werf en steeg, gelegen bij het huis van Herman de Roy aan de Oudegracht.⁽¹¹⁾ Deze rechten van overpad dateerden al van 1450. Jannegen was eigenares van een groot perceel, begrensd door Lange Nieuwstraat, Dorstige Hartsteeg en Regulierensteeg. De grens in het westen liep tussen de herberg en de drie cameran aan de Dorstige Hartsteeg, waar nu de gemeentenzaal van

Brouwerij „de Leeuw“
 1580 ontstaan uit verbouwing
 van 2 huizen en 2 cameraen,
 de steeg werd toen bebouwd.

de Doopsgezinde Kerk staat en aan de zijde van de Regulierensteeg ten oosten van twee cameran waaruit tapperij "Het Patervaatje" ontstond.⁽¹²⁾ Dit hele terrein, met al de cameran en woningen daarop staande en tezamen met het "kleine steechgen", werd door haar in 1583 verkocht aan Henrick de Roy. Alleen het huis op de noordhoek van de Dorstige Hartsteeg, huisnaam "Gheelenborch", viel buiten de koop.⁽¹³⁾

Met deze verkoop gingen de cameran waaruit de herberg ontstaan is in 1583 bij de brouwerij "De Leeuw" behoren. In de transportakte van 4 juli 1616, bij de overdracht van de brouwerij door de erfgenamen van Henrick de Roy aan Michiel Sem, wordt het bezit omschreven als: "de grote huysinge, brouwerije, kelders, cluysen, alsmede den molenhuys metten hoff ende poortwech achter ten Nieuwstraet uitgaende. Item noch een torffschuyr daer achteraan staende, mitsgaders een huysinge ten noorden naest aan de voorschreven grote huysinge staende. Item noch sekere huysinge genaemt de Engelsche Camer achter die voors. grote huysinge staende met het erve daeraen behorende uitgaende in 't Walensteechgen sulx deselve alsnu bij Frans Lambertsz. Cloot bewoent wert".

Met deze "Engelsche Camer" kan alleen een voorloper van de latere herberg "De Drie Dorstige Harten" bedoeld zijn. De enige verdere bebouwing aan de noordzijde van de Dorstige Hartsteeg, alias Walensteeg, bestond uit drie cameran en deze waren al in 1609 door de erfgenamen De Roy uit de boedel van de brouwerij verkocht.⁽¹⁴⁾

De kelder onder deze cameran was niet meeverkocht en bleef bij de brouwerij behoren. De afvoer van de secreten van de herberg en de drie cameran liep met pijpen door deze kelder naar de "aefdocht" van de brouwerij.⁽¹⁵⁾

In 1649 wordt "De Drie Dorstige Harten" eigen bezit van de bewoner/gebruiker. De herberg wordt

dan door de weduwe van Michiel Sem verkocht aan Evert Harmanss. Rinckenraed, dezelfde die we al in 1635 als herbergier tegenkwamen. Hij trekt de twee cameran, die hij reeds in 1643 gekocht had, bij de herberg aan.⁽¹⁶⁾ Op het ten oosten van het huis gelegen erf was in 1649 een beugelbaan. Beugelen was een in oorsprong middeleeuws spel, waarbij men moest trachten de bal door een poort te werpen die gevormd werd door twee gebogen houten palen. De huidige beugelbanen hebben een lengte van 10 à 12 meter en zijn 5 à 6 meter breed, wat overeenkomt met de grootte van het erf naast de herberg.⁽¹⁷⁾

Omstreeks 1740 is het met de brouwerij een aflopende zaak. De toenmalige eigenaar Pieter Namminck, schout van "den Ouden Rhijn en Heikop", ondernam nog een poging de brouwerij nieuw leven in te blazen. Hij liet zich onderrichten om "het manuaal van het brouwen te leren". De samenstelling van de ingrediënten om te brouwen liet hij op schrift stellen. De omscholing van de schout tot brouwer lukte niet. Al snel had hij plannen tot verkoop. Het erf en de tuin gaat hij alvast verhuren.

Het huurcontract, dat in 1743 tussen hem en het echtpaar Jan Bosch en Hendrina Pothuysen werd opgesteld, is voor ons een interessant stuk.⁽¹⁸⁾ Hierin wordt verteld dat de huurders, die ook de herberg exploiteerden, van plan waren een kolfbaan te maken en priëlen in de tuin te plaatsen. De kosten worden begroot op 150 gulden. Ook staan de maten van het te verhuren erf opgegeven. Het strekte: "vooraan met een gang van tien voeten vier duymen agter de Keyzerskamer van de Huising en Herberge de Dorstige Harten en met een poort in de Lange Nieuwstraat uytkomende, breed van het Dorstige Hartsteegje tot de gemene schutting vijf en vijftig voeten seve duymen, diep van de schijschutting van 't Erff de Dorstige Herten tot aan de huysingen en Erven

van Jan Steenman en Klaas Hofwegen (hiermee zijn bedoeld Lange Nieuwstraat 47 en 45) tnegentig voeten en seven duymen". Omgerekend: gang 2,93 meter breed, breedte erf 15,75 meter, lengte erf 25,65 meter.

Pieter Naminck kende geen parkeerproblemen. In het contract bedong hij dat hij ten alle tijde wanneer hij in de stad moest wezen zijn rijtuig kon stallen op het verhuurde erf, uitgezonderd tijdens de kermis. Hij maakte echter niet lang gebruik van dit voorrecht, want binnen twee jaar verkocht hij de brouwerij met alles wat daarbij hoorde aan de koopman Arnoldus Lobedanius. Deze had geen belang bij de tuin met kolfbaan en verkocht ze direct door voor f1000,-- aan de weduwe van Daniël van de Henghel⁽¹⁹⁾, die in 1743

eigenaar was geworden van de herberg.⁽²⁰⁾ Zij van haar kant verkocht op dezelfde dag voor f100,-- het Keizerskamertje, dat deel uitmaakte van de herberg, aan Lobedanius. Met de koop van dit kamertje voorkwam Lobedanius dat zijn erf direct aan de herberg zou grenzen. Ongetwijfeld zal hij daardoor minder last hebben gehad van het lawaai dat de herbergbezoekers veroorzaakten. In 1649 waren ook al afspraken gemaakt om de eventuele overlast in te perken. Men stelde toen de eis dat de ramen aan de achterzijde van de herberg voorzien zouden worden van ijzeren spijlen, zodat niemand er in een dolle bui door kon klimmen.

Hoe het Keizerskamertje aan zijn naam kwam is wat raadselachtig. Werden er soms kolfwedstrijden gehouden waarbij de beste speler tot "keizer" werd uitgeroepen, zoals we bij het vogelschieten een koning kennen?

In 1832 blijkt het kamertje toch weer bij de herberg te horen, evenals het "wynterskamertje", dat reeds in 1609 genoemd wordt en waarvan we weten dat het een schoorsteen had. Het kon dus lekker warm gestookt worden en zal wel gebruikt zijn als winters onderkomen voor het personeel van de brouwerij.

Nadat de kolfbaan in de eerste helft van de 19e eeuw zijn oorspronkelijke functie had verloren, werd het een werk- en bergplaats, ondermeer van een smid.

Ongeveer in dezelfde tijd werd de poort aan de Lange Nieuwstraat, die zo vele jaren als uitgang had gediend, volgebouwd. Men voegde aan de reeds bestaande overbouw een benedenverdieping toe. De huidige winkelpui van Lange Nieuwstraat 43 dateert van 1867.⁽²¹⁾

Uit het onderzoek is duidelijk gebleken dat het tegenwoordige café op de hoek van de Dorstige Hartsteeg niets met de kolfbaan te maken heeft gehad.

De toekomst van het gebouw werd onzeker met de dreigende sloop ervan ten behoeve van de bouw van enkele woningen op die plek. De sloopvergunning kon niet worden geweigerd omdat de baan door een betreurenswaardig verzuim niet op de Gemeentelijke Monumentenlijst is geplaatst. Het Utrechts Monumentenfonds ijvert thans voor het behoud van dit unieke monument door verplaatsing naar de Jagerskade, waar het bij een aldaar gevestigd zalencentrum zijn oude functie van kolfbaan kan terugkrijgen. Misschien niet de beste, maar wel de best mogelijke oplossing. Op het moment dat dit geschreven wordt, ziet het er naar uit dat dit zal lukken, zodat de kolfbaan niet alleen in tekeningen en foto's zal voortleven, maar een nieuw bestaan aan de Jagerskade mag beginnen.

N O T E N

- 1) G.A.U. St I inv.nr. 349
Oude benamingen van de Dorstige Hartsteeg waren: Jan Walichssteeg, Walensteeg en Hendrick de Royensteeg.
- 2) Archief Doopsgezinde Gemeente nr. 167
- 3) V.d. Monde, "Geschied- en oudheidkundige beschrijving van de pleinen, straten, enz. der stad Utrecht". Deel I, blz. 316
Utrecht 1844
- 4) "Colf, Kolf, Golf". Blz. 36-37
Zutphen 1982
- 5) A. van Hulzen, "250 jaar Kolfbaan".
Utrecht 1981
- 6) C.L. Temminck Groll, "Geschiedenis en restauratie van de Doopsgezinde Kerk te Utrecht".
Maandblad Oud Utrecht 1982, blz. 89-93
- 7) Het steegje staat aangegeven op de kaart van Frans Hogenberg.
- 8) G.A.U. St I inv.nr. 705 Tr.akte 11-12-1561
Betreft de koop van het "oude" zuidelijke deel van de brouwerij door Herman de Roy.
- 9) G.A.U. St I inv.nr. 704 Tr.akte juni 1536
De 2 cameran werden gekocht door Gerytgen Henrick Alertss. weduwe, de grootmoeder van Henrick de Roy van moederszijde.
- 10) Na 1583 wordt in de transportakten steeds gesproken over het grote huis met brouwerij en het kleine huis, daar ten noorden van gelegen (Oudegracht 268).
Transportakte 26-6-1582 betreft de koop van het kleine huis door Henrick de Roy.
In 1584 wordt hij ook eigenaar van Oudegracht 272. Voordien was het familiebezit (transportakte 13-10-1584).
- 11) G.A.U. St I inv.nr. 705 Tr.akte 27-11-1574
- 12) Deze 2 cameran worden al in 1571 genoemd.
Ze waren ook eigendom van Janna Cornelis Gerritss. wed. Ze worden verkocht aan Claes

Aerntss.

De naam "Patervaatje" ontstond rond 1650. De Reguliersteeg heette eerst Hendrik van Abcoudesteeg of ook wel Schroykenspoort en daarna Patervaetsteeg.

- 13) G.A.U. St I inv.nr. 704 Tr.akte 9-3-1552
Het huis Gheelenborch was eigendom geweest van Gerrichgen Hendrick Alertss. wed. die het in 1552 met erf verkocht aan Hendrick van Blohoven.
- 14) G.A.U. St I inv.nr. 3243 Tr.akte 12-5-1609
- 15) Idem 26-9-1649
Idem 12-5-1609
- 16) G.A.U. St II inv.nr. 3243
Tr.akte 19-12-1643
- 17) Grote Winkler Prins Encyclopedie. Deel 4
blz. 223 Amsterdam 1979.
- 18) G.A.U. Notaris Everard Vlaer. U.166a 020,
20-8-1743
- 19) G.A.U. St II inv.nr. 3243 Tr.akte 3-6-1745
- 20) Idem 17-5-1743
- 21) Utrechts Documentatie Systeem.
Lange Nieuwstraat 43, kaart 6.

